

Sygn. akt II UK 753/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSA Marek Procek

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku T.B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o zasiłek chorobowy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 marca 2017 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 28 sierpnia 2015 r., sygn. akt VII Ua .../15,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2015 r., VII Ua .../15, Sąd Okręgowy w G., w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G. o zasiłek chorobowy, na skutek apelacji wnioskodawczyni T.B., zmienił w części (w pkt 1) wyrok Sądu Rejonowego w G. z dnia 10 marca 2015 r. i orzekł, że

wnioskodawczyni nie ma obowiązku zwrotu zasiłku chorobowego w kwocie 20.495,10 zł wraz z odsetkami.

W stanie faktycznym sprawy, decyzją z dnia 8 maja 2014 r. organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do zasiłku chorobowego za wskazane w decyzji okresy oraz zobowiązał ją do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego wraz z odsetkami. Następnie decyzją z dnia 30 maja 2014 r. organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do zasiłku chorobowego za okres od dnia 16 kwietnia do dnia 13 maja 2014 r. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy wskazał, że z posiadanej dokumentacji i przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego wynika, iż w okresach wskazanych w decyzji wnioskodawczyni pobierała zasiłek chorobowy z tytułu niezdolności do pracy w czasie zatrudnienia w Biurze Obsługi Podatkowo - Ubezpieczeniowej w S., a jednocześnie wykonywała czynności wynikające z umowy zlecenia z dnia 20 stycznia 2006 r. zawartej z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w S., codziennie w ilości 2 godzin. W związku z powyższym nie ma prawa do zasiłku chorobowego za wskazane okresy.

Wnioskodawczyni wniosła odwołania od obu powyższych decyzji, wskazując, że jest zatrudniona w Biurze Obsługi Podatkowo - Ubezpieczeniowej A. B. w S. od dnia 12 września 2005 r. Organ rentowy w decyzji odmawiającej jej prawa do zasiłku chorobowego stwierdził, że jednocześnie w okresie orzeczonej niezdolności do pracy wykonywała czynności wynikające z umowy zlecenia zawartej z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej codziennie w ilości 2 godzin. Faktem jest, że zawierała umowy zlecenia, aby się opiekować niepełnosprawnym umysłowo B. S. - jej sąsiadem. Skarżąca podniosła, że wykonywanie podstawowych czynności życiowych, bytowych na rzecz sąsiada nie powinno być traktowane jako praca zarobkowa w dosłownym tego słowa znaczeniu, było bowiem tylko sprawowaniem stałej, ciągłej opieki nad osobą nieporadną życiowo, a w dodatku umysłowo chorą. Faktem jest, że za sprawowanie opieki otrzymuje niewielkie wynagrodzenie z Urzędu Gminy , ale tego dodatkowego zarobku nie można traktować jako wynagrodzenia, a jedynie jako rekompensatę za sprawowanie opieki nad osobą niepełnosprawną.

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 10 marca 2015 zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 8 maja 2010 r. i ustalił, że wnioskodawczyni ma prawo do zasiłku

chorobowego za okres od dnia 21 października 2010 r. do dnia 28 października 2010 r., od dnia 22 kwietnia 2012 r. do dnia 30 kwietnia 2012 r., za dzień 14 listopada 2012 r. i za dzień 22 sierpnia 2013 r., zaś wnioskodawczynie nie ma obowiązku zwrotu zasiłku chorobowego (pkt 1), oddalił odwołania w pozostałym zakresie (pkt 2), wniosek wnioskodawczynie o odstąpienie od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń postanowił przekazać organowi rentowemu zgodnie z właściwością rzeczową (pkt 3). W ocenie Sądu pierwszej instancji, przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało, że wnioskodawczynie w okresie zawartej umowy o pracę z Biurem Obsługi i niezdolności do pracy, miała zawartą umowę - zlecenia z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej i od dnia 1 lutego 2006 r. wykonywała czynności związane z realizacją umowy - zlecenia. Nie budziło wątpliwości, że zawarta umowa miała charakter zarobkowy, co było wystarczające do ustalenia przesłanek z art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 372 ze zm.; dalej również jako ustawa zasiłkowa). Przy ustaleniu obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego, Sąd Rejonowy miał na uwadze art. 66 ust. 1 i 2 ustawy zasiłkowej, zgodnie z którym wypłatę zasiłku wstrzymuje się, jeżeli prawo do zasiłku ustało albo okaże się, że prawo takie w ogóle nie istniało. Jeżeli świadczenie zostało pobrane nienależnie z winy ubezpieczonego lub wskutek okoliczności, o których mowa w art. 15 - 17 i art. 59 ust. 6 i 7 tej ustawy, wypłacone kwoty podlegają potrąceniu z należnych ubezpieczonemu zasiłków bieżących oraz z innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych lub ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Natomiast w ocenie Sądu pierwszej instancji, organ rentowy nieprawidłowo w decyzji zobowiązującej wnioskodawczynię do zwrotu zasiłku chorobowego skapitalizował odsetki, licząc je od daty nieuprawnionej wypłaty zasiłków chorobowych na rzecz wnioskodawczynie do dnia wydania decyzji łącznie. Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.; dalej również jako ustawa systemowa) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami

prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. Sąd Rejonowy, powołując się na pogląd Sądu Apelacyjnego w G., wyrażony w wyroku z dnia 10 września 2008 r., III AUa .../08, (niepublikowany), wskazał, że art. 84 ustawy systemowej w zakresie odsetek odsyła do przepisów prawa cywilnego co do wysokości i zasad ich ustalania. Organ rentowy może naliczać odsetki ustawowe, o jakich mowa w art. 359 § 2 k.c., nie wcześniej jednak niż od dnia doręczenia decyzji obligującej do zwrotu nienależnego pobranego świadczenia i uchylił nałożony na wnioskodawczynię obowiązek zapłaty odsetek naliczonych od dnia wypłaty świadczeń do dnia wydania decyzji.

Powyższy wyrok zaskarżyła wnioskodawczyni, w części dotyczącej zwrotu należności głównej z tytułu nienależnie pobranych świadczeń funduszu chorobowego w wysokości 17.085,19 zł.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w G., uwzględnił apelację stwierdzając w uzasadnieniu, że podstawą orzeczenia o obowiązku zwrotu zasiłku chorobowego wraz z odsetkami był art. 17 w związku z art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej. Uznał za nietrafne wywody apelacji dotyczące oceny prawnej umowy zlecenia zawartej przez wnioskodawczynię z GOPS w S., stwierdzając, że umowa ta ewidentnie miała charakter odpłatny, co oznacza, że w zamian za osobiste wykonywanie czynności usługowych wnioskodawczyni otrzymywała wynagrodzenie, a nie jedynie zwrot wydatków (por. art. 735 § 1 k.c. i art. 742 k.c.). Odpowiada to pojęciu wykonywania pracy zarobkowej, o którym mowa w art. 17 ustawy zasiłkowej. Wskazał jednak na art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, zgodnie z którym osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. Sąd Okręgowy uznał za utrwalone w orzecznictwie, że regulacja z art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej nie wyłącza stosowania przepisu art. 84 ustawy systemowej. Przepisy ustawy systemowej uwzględnia się również przy stosowaniu ustawy zasiłkowej (art. 1 pkt 3 ustawy systemowej). Wskazał, że art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej określa w szczególny sposób zasady potrącenia oraz egzekucji, nie wyłącza natomiast stosowania definicji nienależnie pobranych świadczeń, wynikającej z art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, powołując wyroki Sadu Najwyższego z dnia 17 stycznia

2012 r., I UK 194/11, LEX nr 1227962; z dnia 2 grudnia 2009 r., I UK 174/09, LEX nr 585709, oraz z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 212/13 (OSNP 2015 nr 3, poz. 40). Tym samym dla skutecznego domagania się przez organ rentowy zwrotu pobranego świadczenia musi on wykazać, że zachodziła jedna z dwóch przesłanek kwalifikowania świadczenia jako nienależnego, wymienionych w art. 84 ust. 2 ustawy systemowej. Tego zaś, w ocenie Sądu Okręgowego, nie uczynił. Jak wynika z ustalonego stanu faktycznego, wnioskodawczyni nigdy nie została pouczona o braku prawa do pobierania świadczenia, co wynika z mechanizmu wypłacania zasiłku chorobowego. Jednak zdaniem Sądu drugiej instancji, to na organach rentowych spoczywa obowiązek pouczania zainteresowanych o ich prawach i obowiązkach w zakresie ustalania i pobierania świadczeń, przy czym nie zawsze - tak jak w przypadku instytucji zwrotu nienależnie pobranych świadczeń (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) - musi być on wprost wyrażony w przepisach ustawy. Niezależnie jednak od podstawy zobowiązania, wymóg pouczenia ma charakter formalny, tzn. brak pouczenia albo gdy było ono niewystarczające lub obciążone wadą prawną (wyjaśnienia oparte na niewłaściwej interpretacji przepisów lub nieaktualnym stanie prawnym) kwalifikuje konkretne działanie organu rentowego w kategoriach błędu. Konsekwencją takiego błędu organu rentowego, jest brak wystąpienia przesłanki uznania świadczenia za nienależne. Sąd uznał także, że nie można postawić powódce zarzutu świadomego i celowego wprowadzenia w błąd organu rentowego, skoro zgodnie z ustalonymi w sprawie faktami nigdy nie składała wniosku, pisemnego bądź ustnego oświadczenia albo fałszywych dokumentów, z których wynikałoby, że nie wykonuje pracy zarobkowej na podstawie innej umowy w okresie pobierania zasiłku. Nigdy też takie twierdzenie nie zostało postawione przez organ rentowy. W związku z powyższym, Sąd Okręgowy uznał, że świadczenia wypłacone powódce z tytułu zasiłku chorobowego nie miały charakteru świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, a tym samym pozwany organ nie mógł skutecznie dochodzić ich zwrotu w jakiegokolwiek części.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie prawa materialnego – art. 66 ustawy zasiłkowej i art. 84 ustawy systemowej poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że „mimo uregulowania kwestii zwrotu nienależnie pobranych świadczeń wskutek okoliczności, o których mowa w art. 17 ustawy zasiłkowej, w art. 66 ustawy zasiłkowej, znajduje zastosowanie art. 84 ust. 2 ustawy systemowej (...)”, art. 84 ust. 1 i 2 ustawy systemowej poprzez jego niewłaściwe zastosowanie „w sytuacji, w której nie miał zastosowania i pomimo ustaleń, iż umowa zlecenia zawarta z GOPS w S. odpowiada pojęciu pracy zarobkowej (...) i przyjęcie, że świadczenia pobrane (...) nie są nienależne, gdyż istnieje obowiązek organu rentowego informowania zainteresowanych o ich prawach i obowiązkach w zakresie ustalenia i pobierania świadczeń, który nie został w niniejszej sprawie spełniony”, art. 17 ustawy zasiłkowej poprzez nieuprawnione przyjęcie, że „z mechanizmu wypłacania zasiłku chorobowego wynika, iż w sytuacjach pobierania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przy jednoczesnym wykonywaniu pracy zarobkowej z tytułu innego zatrudnienia to na organie rentowym spoczywa obowiązek wykazania pouczenia ubezpieczonego o niemożności wykorzystywania zwolnienia lekarskiego niezgodnie z jego celem”. Pełnomocnik wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie zmianę zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zarzuty skargi nie mają uzasadnienia.

W niewątpliwych okolicznościach sprawy, nie może być kwestionowane, że pobierając zasiłek w związku z niezdolnością do pracy, wnioskodawczyni na podstawie odpłatnej umowy zlecenia zawartej z GOPS w S., w zamian za osobiste wykonywanie czynności usługowych otrzymywała wynagrodzenie (art. 735 § 1 i art. 742 k.c.), co - jak trafnie przyjął Sąd drugiej instancji - odpowiada pojęciu wykonywania pracy zarobkowej, o którym mowa w art. 17 ustawy zasiłkowej. W

pełni trafnie również Sąd przywołał utrwalone poglądy judykatury, w tym zwłaszcza wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2012 r., I UK 194/11, w którym przyjęto, że art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej nie jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, w tym znaczeniu, że wyłącza stosowanie tego ostatniego przepisu do nienależnie pobranych zasiłków chorobowych. Przepis art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej określa w szczególny sposób zasady potrącenia oraz egzekucji, nie wyłącza natomiast stosowania definicji nienależnie pobranych świadczeń, wynikającej z art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, do nienależnie pobranych zasiłków chorobowych.

Żaden z przepisów ustawy zasiłkowej nie reguluje odmiennie niż art. 84 ust. 2 ustawy systemowej kwestii zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Innymi słowy do kwestii dotyczącej zwrotu nienależnie pobranych zasiłków chorobowych, mają w pełnym zakresie zastosowanie art. 84 ust. 1, 2 i 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Według tych przepisów, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, w tym zasiłek chorobowy, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami (art. 84 ust. 1). Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia (art. 84 ust. 2). Innymi słowy warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie, jako mające charakter świadczenia nienależnie pobranego, podlega zwrotowi jest świadomość osoby, która takie świadczenia pobrała - wynikająca ze stosownego pouczenia – o braku prawa do niego.

Jak wynika z niekwestionowanych okoliczności faktycznych, wnioskodawczyni nie została pouczona o braku prawa do pobierania zasiłku chorobowego. Brak takiego pouczenia powoduje brak wystąpienia przesłanki

uznania świadczenia za nienależne, gdy się dodatkowo uwzględni, że wnioskodawczyni nie można postawić zarzutu świadomego i celowego wprowadzenia w błąd organu rentowego. Wszystko to trafnie wziął pod uwagę Sąd Okręgowy uznając, że wypłacony wnioskodawczyni zasiłek chorobowy nie miał charakteru świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 84 ust. 2 ustawy systemowej.

Tym samym gdy jedyne zarzuty skargi okazały się nieuprawnione, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

kc